

СОЦІАЛЬНА СПРАВЕДЛИВІСТЬ – ЗАПОРУКА СТАБІЛЬНОСТІ І РОЗВИТКУ

А.К.Тичина

(доктор історичних наук, професор, Ізмаїльський державний гуманітарний університет)

Стаття посвячена вопросам соціальної справедливості в соціально-політичному управлінні обществом. Соціальна справедливість рассматривается в плоскости активизации общественной деятельности трудящихся, их консолидации.

The article discusses the issuers of social justice in social and political governance. Social justice is viewed through the lens of the working people growing activity and consolidation.

Пересічний громадянин сприймає світ шляхом власного споглядання та впливу засобів масової інформації. В основі його суджень завжди є розуміння добра і зла, справедливого і несправедливого.

Газети і журнали, телебачення подають реалії нашого життя переважно в чорних фарбах. Неначе в Україні немає порядних людей, гарних трудових діянь, позитивних державних акцій. Невже ті, що пишуть, друкують, показують, не розуміють, що настав час розмежовувати хороше і погане, вказувати на недоліки та прорахунки в ході становлення незалежної держави і пропагувати позитивний поступ з позицій соціальної справедливості. За таких умов зменшиться кількість тих, хто опустил руки і дбає тільки за особисте виживання, зросте чисельність ентузіастів, чий інтереси не будуть домінувати над державними, суспільними. Не варто забувати, що справедливе слово здатне окрилити і надихнути, а несправдливе провокує брехню, руйнує особистість, пригнічує людську гідність, породжує бездіяльність.

Без соціальної справедливості всі зусилля, спрямовані на розбудову національної, демократичної, правової, соціально спрямованої держави, марні.

Справедливість – категорія як морально-правової, так і соціально політичної свідомості. Це невід’ємне природне право людини. Розуміння соціальної справедливості в часі змінюється і залежить від конкретних суспільних умов, у яких живе людина. Зміст цього поняття становить відповідність між соціальним значенням окремих прошарків населення та їх соціальним становищем, між їх правами й обов’язкам, між працею і винагородою, між інтересами та їх реалізацією, між злочином і покаранням тощо.

Соціальної справедливості поза часом і простором не буває. Навіть загальнолюдське розуміння, здавалося б, вічне і неперехідне, завжди трансформується існуючим суспільним ладом, станом культури. Міра справедливості кожного історичного періоду визначається рівнем розвитку культури, продуктивних сил, соціальним і політичним ладом, ступенем пізнання законів природи і суспільства. Соціальна справедливість має величезні спонукальні потенції, забезпечує соціальний мир, зводить у єдиний потік творення різні інтереси, сприяє об’єднанню всіх верств суспільства навколо державної ідеї.

Соціальна справедливість не може з’явитися сама собою, виникнути спонтанно у процесі гри стихійних соціальних сил. Для її формування та забезпечення необхідно привести в дію ідеологічні, правові, політичні, економічні, психологічні, моральні, духовні фактори. Соціальна справедливість – це не мрії, не добрі побажання, а забезпечення того соціального статусу прав і обов’язків усіх соціальних верств, які реально можливі, визріли духовно й економічно.

Зрозуміло, що на сторожі соціальної справедливості повинні стояти держава, політичні партії, громадські організації, інші суспільні структури. Провідну роль у забезпеченні соціальної справедливості відіграє соціально-політичне управління, котре охоплює всі рівні і верстви суспільства. Під соціально-політичним управлінням насамперед розуміють управління людьми в усіх сферах суспільної діяльності, спрямоване на піднесення їх активності і зацікавленості у задоволенні назрілих інтересів і потреб (1). При цьому мають бути визначені пріоритетні цінності та інтереси всіх класів та верств суспільства, знайдені ті інтегруючі ідеї, які здатні об’єднати зусилля громадян у розбудові соціальної, правової, демократичної держави і громадського суспільства.

Боротьба за соціальну справедливість – доленосне завдання незалежної України. Без цього їй не здолати кризових явищ, не досягнути цивілізованого життя. Прикро, але в Україні сьогодні дуже багато несправедливості, що гальмує розвиток держави, консолідацію населення, породжує невдоволення владою, продукує конфлікти.

Більшість населення України вбачають соціальну несправедливість, перш за все, в діяльності владних структур, які продукують прірву між багатством і бідністю. Низька оплата праці, такі ж

низькі пенсії у більшості населення не дозволяють задовольнити елементарні потреби і викликають невдоволення. Багато несправедливості у системі «влада – власність»: розкрадання народного добра під прикриттям приватизації; діяльність урядових кіл переважно в інтересах бізнесу за рахунок народного добра і т.д. Дратують населення впровадження економіки «пана і наймита», знівечені землі, зношені і безнадійно застарілі виробничі фонди, безлад в управлінні, свавілля чиновників.

Урядовці фанфарують поліпшення добробуту українців – мов зростає заробітна плата і пенсії (особливо перед виборами), мов збільшилися доходи населення у 2007 році на 21,2%. Напевно, так, якщо до доходів пересічних українців додати доходи Ахметових, олігархів, депутатів, урядовців, шахраїв – чиновників, бізнесменів. Жирують ті, хто дорвався до влади, хто потурає людські цінності, совість і мораль. За таких умов пересічне населення не може збагнути, відчуті навіть мізерних елементів соціальної справедливості, які пробиваються через товщу безладу.

Соціальна, правова, демократична держава в Україні є скоріше декларацією про наміри, аніж реальністю (2).

Щоб здолати соціальні, політичні, економічні негаразди в Українській державі, потрібна сильна, виважена, зорієнтована на національні інтереси соціальна політика, спрямована на адаптацію населення до новацій соціального, економічного і духовного життя, на утвердження соціальної справедливості (3).

В цьому напрямку мають діяти всі складові соціально-політичного механізму управління суспільством: державні інституції зверху до низу, політичні партії, профспілки, органи контролю, громадські організації. Зрозуміло, що статус цих суспільних інституцій повинен визначатися соціально спрямованими законами. Основною функцією соціально-політичного механізму управління суспільством має стати залучення до управління державними та громадськими справами населення, піднесення його суспільно-управлінської активності. Нам конче потрібне як «управління за допомогою трудящих», так і «управління через трудящих». При цьому варто зауважити, що ефективність боротьби за соціальну справедливість залежить не тільки від досконалості структури управління, а головним чином від свободи вибору, зацікавленості, професійного рівня учасників управління, їх політичної культури.

Провідна роль у суспільно-політичному управлінні належить державі. Абсолютизація пріоритету громадських прав над державними законами суперечить реаліям українського сьогодення (4). Українська держава по суті не є похідною від громадського суспільства, яке у нас ще далеко не сформоване (5). За таких умов применшення координуючої ролі держави спричиняє безлад і хаос.

Боротьба за соціальну справедливість через канали управління ускладнюється недовершеністю демократичних структур, нерозвиненістю політичних сил, браком наукових знань про суспільство як цілісну систему: несформованістю місцевого самоврядування (6), недостатністю людського виміру у прийнятті законів, низьким професійним рівнем управлінської еліти, розпорошеністю наукових досліджень з питань соціального управління тощо.

Важливим шляхом залучення мас до боротьби за соціальне управління є децентралізація влади, розширення оперативних управлінських функцій міських, селищних і сільських Рад народних депутатів (5). Значно звужує вирішення цього завдання відсутність загальнодержавного органу соціального управління, перенесення функції соціального управління до галузевих науково-дослідних інститутів, закріплення їх за певними галузями виробництва зумовило їх вузьку управлінську спеціалізацію та послабило увагу вчених до соціальних аспектів управління.

У державі необхідно проводити сильну, виважену соціальну політику, спрямовану на вирішення таких завдань, як створення чіткої структури органів громадського (народного) контролю з конкретно визначеними завданнями; справедливий розподіл та перерозподіл суспільного продукту, доцільне формування доходів власників капіталу та населення; розумне оподаткування доходів; урегулювання ринку праці і забезпечення ефективної зайнятості населення; регулювання заробітної плати, охорони здоров'я, пенсійної політики, соціальної безпеки, адресної соціальної допомоги тощо.

Для торжества соціальної справедливості неабияке значення має формування соціально відповідального бізнесу, впровадження управлінських принципів та правил, які стали б обов'язковими для всіх державних і недержавних інститутів управління незалежно від форм власності.

Важливе місце у боротьбі за соціальну справедливість мають посісти політичні партії (7). Здавалося, що багатопартійність, репрезентуючи різні верстви суспільства, помножить участь населення в пошуках раціональних управлінських рішень і контроль за їх виконанням. На жаль, в Україні цього не сталося. Замість конструктивної політики, наші багаточисельні партії зосередились на боротьбі за владу, що часто переростає у боротьбу проти окремих осіб. Більшість партій не мають чітких програм, належної організаційної структури, кадрового потенціалу, здатного до соціального

управління, широкої мережі організацій на місцях, конструктивних пропозицій, спрямованих на реформування системи соціального управління. «Ліво – праві» кривул у політичній діяльності партій заважають їм правильно оцінити соціальне становище в країні і відповідно діяти.

У боротьбі за соціальну справедливість неабияку роль повинні відігравати профспілки. Це найбільша громадська організація, яка об'єднує понад 23 млн. чоловік (8, 416). Вона об'єднує громадян за професійною ознакою, діє в площині суспільного розподілу праці, де значною мірою містяться витoki соціальної справедливості. Профспілки покликані боротися за права і свободи особи в усіх господарських і суспільних структурах, де безпосередньо здійснюють процес творення життя. Виключно важлива роль профспілок у формуванні справедливих стосунків роботодавців, підприємців з одного боку і працівників з другого. Саме профспілки повинні стати головною перешкодою на шляху формування економічних відносин «пана і наймита», що пригнічує соціальну справедливість, породжує конфлікти, соціальну нестабільність.

Боротьба профспілок на урядовому рівні та на рівні підприємств і організацій за утвердження безпосередньої економічної демократії, захист соціальних і матеріальних інтересів своїх членів – головний напрямок утвердження соціальної справедливості профспілками.

Останніми роками роль профспілок у боротьбі за інтереси трудящих помітно зменшилась. З 1991 року вони втратили понад мільйон своїх членів. Протидіють профспілкам приватні підприємці, бюрократи-чиновники. Окремі політичні партії вбачають у профспілках своїх конкурентів щодо впливу на маси. Негативно на роботі профспілок позначається низький життєвий рівень народу, безробіття, відсутність дійових соціально-політичних і економічних гарантій, залишковий принцип виділення коштів на розвиток соціальної інфраструктури.

Рационалізація виробництва й управління, впорядкування заробітної плати і пенсій, удосконалення законодавства про працю, захист працівників від злиденності, бюрократичних спотворень державного і господарського апарату – головні шляхи боротьби профспілок за соціальну справедливість (9). Зрозуміло, що активізація діяльності профспілок зовсім не означає їх втручання в управлінські функції державних і господарських органів. Завдання профспілок інше – визначення чітких принципів їх взаємовідносин з державою, партіями, іншими громадськими організаціями в соціальному управлінні, діяння головним чином засобами виховної та економічної роботи.

Розширення представницької участі профспілок у роботі державних органів, в опрацюванні програм соціального розвитку на всіх рівнях, у формуванні апарату управління сприятиме утвердженню соціальної справедливості, соціальної стабільності та подоланню кризових явищ.

Досвід показує, що сильна соціальна політика держави неможлива без раціонального контролю з боку громадськості. Доки діяльність державного апарату буде «забороненим полем» для громадськості про утвердження дійсної соціальної справедливості говорити не доводиться. Сьогодні підприємства, організації «стогнуть» від чисельних обстежень, перевірок, ревізій, а систематичної роботи над поліпшенням соціального управління немає.

Ніякий штат державних чиновників не може замінити діяльність мас у справі поліпшення соціального управління. Мораль і психологія чиновників, навіть найкращих, і маси – це різні речі. Масам немає потреби вислуговуватися, дбати про кар'єру, догоджати начальству тощо. Думається, що відродження органів народного контролю на всіх рівнях владних структур було б радикальним заходом у боротьбі з існуючим безладом за соціальну справедливість.

Зрозуміло, що сучасній Україні не потрібні масові органи контролю, які б звузили свою роботу лише до того, щоб упіймати на гарячому злодія, хабарника, злочинця, бюрократа і т.д. Нам потрібні органи масового контролю, які б опиралися на широкий актив, здійснювали систематичний, фронтальний контроль за дотриманням законності, справедливості, кращих принципів моралі і, спираючись на наукові установи, генерували б правила соціального управління обов'язкові для всіх державних та громадських структур незалежно від форм власності.

Важливу роль у боротьбі за соціальну справедливість мають відігравати громадські організації в межах їх завдань і статутних вимог. На початку 2000 р. в Україні існувало близько 8 тис. громадських організацій. Кількість їх зростає (8, 413). Це благодійні фонди й організації, жіночі об'єднання, культурно-освітні та мистецькі організації, об'єднання національних меншин, молодіжні організації, природоохоронні об'єднання, правозахисні групи, релігійні об'єднання.

Варто зазначити, що чисельність громадських організацій ще не є свідченням соціально-політичної активності нашого населення. Приблизно 80% його не належать до будь-яких організацій (8, 414). Проте формування громадських організацій, самовизначення їх завдань є важливим резервом упорядкування соціального управління суспільством.

Таким чином, основними напрямками утвердження соціальної справедливості є: розвиток політичної та економічної демократії, докорінне поліпшення соціально-політичного управління

суспільством; створення масових органів народного контролю; зростання активності громадських організацій, утвердження місцевого самоврядування, зміцнення правової основи суспільних відносин; залучення громадян до соціального управління.

Широке залучення громадськості до соціального управління може здійснюватись у таких формах: безпосередня участь у роботі представницьких органів влади через партійні та громадські організації; вирішення питань соціального управління безпосередньо у трудових колективах.

Соціальна справедливість за своєю природою вимагає подальшої консолідації основних політичних сил суспільства, оптимального погодження інтересів робітників, селян, міського населення, інтелігенції, підприємців і працівників, союзу працівників розумової і фізичної праці, представників усіх національностей на основі пріоритетів корінної нації. Слід на ділі забезпечити повноту політичної й економічної влади Рад народних депутатів на підвідомчій їм території. Органи управління, їх керівники повинні працювати за «дорученням рад» у відповідності з законодавством.

Владні органи, профспілки, органи контролю, інші громадські організації повинні домагатися соціальної справедливості через активізацію особистого фактора, реалізацію повноважень трудового колективу, розвиток самоуправління шляхом захисту громадян від несвоєчасного і неякісного задоволення соціальних, культурних, виробничих, матеріальних потреб.

1. Вачугов Д.Д. Как руководить людьми //Социально-политический журнал. – 1993. – №4.
2. Бурег В. Проблеми соціально-економічної трансформації українського суспільства //Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2004. – №4.
3. Цветков В.В., Селіванов В.М., Скрипнюк О.В. Державне управління і політика. – К., 2006.
4. Василькова В.В. Самоорганизация в социальной жизни //Социально-политический журнал. – 1993. – №8.
5. Борденюк В. Децентралізація державної влади і місце самоврядування: поняття, сутність та форми (види) //Право України. – 2005. – №1.
6. Шаповал В. Сутність характеристики місцевого самоврядування //Право України. – 2003. – №3.
7. Кадарський В. Правова регламентація діяльності політичних партій //Право України. – 2005. – №2.
8. Андрущенко В.П. Організоване суспільство. – К., 2006.
9. Бесов Л.М. Управління науково-технічним розвитком промисловості у 70-80-ті рр. Уроки історії: Автореф. дис. ... д-ра іст. н. – К., 1999.